

وقتی رسالت انبیا بر پیامبر اسلام ختم شد / دلایل «خاتمیت» در قرآن و روایات

مدخل «خاتمیت» در «دانشنامه جهان اسلام» به بیان تعریف ختمی مرتبت بودن پیامبر اسلام از دریچه آیات و روایات و دیدگاه اندیشمندان مسلمان می پردازد.

مدخل «خاتمیت» در «دانشنامه جهان اسلام» به بیان تعریف ختمی مرتبت بودن پیامبر اسلام از دریچه آیات و روایات و دیدگاه اندیشمندان مسلمان می پردازد.

به گزارش خبرگزاری مهر، در بخش هایی از این مدخل آمده است:

خاتمیت، مفهومی کلامی و از آموزه های مشترک همه مسلمانان به معنای پایان یافتن نبوت به حضرت محمد(ص) است. در قرآن و حدیث، خاتمیت مصدر جعلی از خاتم (به کسر یا فتح تاء) و از ریشه خ ت م است. در بیشتر منابع لغوی مراد از خاتم الانبیا بودن پیامبر اکرم(ص) را این دانسته اند که ایشان آخرین پیامبر است. در برخی منابع از خاتم به مهری که بر پایان نامه ها می زده اند، نیز تعبیر شده است. به نظر برخی مستشرقان واژه خاتمیت در قرآن کریم به کار نرفته، اما تعبیر خاتم النبیین در آیه ۴۰ سوره احزاب (ماکانَ مُحَمَّدٌ اَبَا اَحَدٍ مِّنْ رِّجَالِكُمْ وَلٰكِنْ رَّسُولَ اللّٰهِ وَ خَاتَمَ النَّبِیِّیْنَ) به عنوان وصف پیامبر اکرم(ص) به کار رفته است. تعبیر «خاتم النبیین» به دو صورت، با کسر یا فتح تاء خوانده شده است. در صورت اول به معنای پایان دهنده و مهرکننده سلسله انبیا و در صورت دوم به معنای آخر و پایان.

علاوه بر آیه ۴۰ سوره احزاب، در قرآن کریم تعبیر دیگری دال بر آخرین پیامبر بودن رسول اکرم وجود دارد. تعبیری همچون: اکمال دین: «الْیَوْمَ اَکْمَلْتُ لَکُمْ دِیْنَکُمْ» (مائده: ۳)؛ ارسال از جانب خدا برای جمیع مردم: «اِنِّیْ رَسُوْلُ اللّٰهِ اِلَیْکُمْ جَمِیْعًا» (اعراف: ۱۵۸)؛ فرستادن نبی اکرم برای ابلاغ دین حق تا آن را بر هر چه دین است پیروز گرداند: «هُوَ الَّذِیْ اَرْسَلَ رَسُوْلَهٗ بِالْهَدٰی وَ دِیْنِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ لِعٰلَمِیْنَ کُلِّهٖ» (توبه: ۳۳؛ فتح: ۲۸؛ صف: ۹)؛ نبودن هیچ تغییردهنده ای در کلمات الهی: «لَا مُبْدِلَ لِكَلِمٰتِهٖ» (کهف: ۲۷)؛ انذار برای عالمیان: «لِیْکُوْنَ لِلْعٰلَمِیْنَ نَذِیْرًا» (فرقان: ۱)؛ برای مناقشات در مصداق عالمین رجوع کنید به سبحانی، ۱۳۶۹ش، ص ۳۸-۳۳)؛ ارسال پیامبر برای بشارت و انذار همه مردم: «وَمَا اَرْسَلْنَاکَ اِلَّا کَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِیْرًا وَ نَذِیْرًا» (سبأ: ۲۸)؛ راه نیافتن باطل در کتاب خدا: «لَا یَأْتِیْهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَیْنِ یَدَیْهِ وَ لَا مِنْ خَلْفِهٖ» (فصلت: ۴۲)؛ رحمت بودن پیامبر برای عالمیان: «وَمَا اَرْسَلْنَاکَ اِلَّا رَحْمَةً لِّلْعٰلَمِیْنَ» (انبیاء: ۱۰۷). تمامی این تعبیر متضمن آن است که اسلام دارای کاملترین شرایع و دینی جهانی است و نسخ و تغییری در آن راه نخواهد یافت. از اینرو دین اسلام آخرین دین، و پیامبر اکرم(ص)، خاتم الانبیا به شمار می آید.

در عصر جدید، پس از پیدایی دو جریان بهائیت و قادیانیه، موضوع خاتمیت مورد مناقشه قرار گرفت. منکران خاتمیت گاه با تأویل معنای خاتم النبیین در آیه ۴۰ سوره احزاب و گاه با استناد به برخی دیگر از آیات قرآن شبهاتی درباره خاتمیت طرح کرده و به انکار آن پرداختند که متقابلاً پاسخ هایی به آنان داده شده است.

در بسیاری از احادیث نیز بر خاتمیت پیامبر اکرم(ص) تأکید شده است. از مهمترین احادیث نبوی در اثبات خاتمیت، حدیث منزلت است که از احادیث متواتر بوده و در آن به خاتم النبیین بودن پیامبر اسلام تصریح شده است. احادیث نبوی دیگری نیز درباره خاتمیت نقل شده است.

از جمله آنکه پیامبر اکرم(ص) در حدیثی خود را خاتم الانبیا یا خاتم هزار پیامبر یا بیشتر و امام علی(ع) را خاتم الاولیا یا خاتم الاوصیا یا خاتم هزار وصی خوانده اند. ایشان همچنین خود را اولین پیامبران در خلقت و آخرینشان در بعثت معرفی کرده اند. در حدیثی، اول رسولان آدم و آخر آنان محمد(ص) ذکر شده است. چنانکه در برخی روایات به گواهی انبیای پیشین بر خاتمیت رسول اکرم(ص) اشاره شده است و از حضرت رسول اکرم(ص) نقل شده اگر موسی زنده بود، به دین اسلام درآمده و از وی تبعیت می کرد. به همین سبب، در حدیث مزبور حضرت پیامبر(ص) اصحاب خود را از مباشرت و نظرخواهی اهل کتاب منع کردند.

در حدیث دیگری که معروف به حدیث لینه است، پیامبر اکرم(ص) سلسله انبیا را به بنایی از هر نظر کامل تشبیه کرده اند که فقط جای یک آجر آن خالی بوده است، سپس مثل خود را مثل آن آجر دانسته اند که با آن بنا کامل می شود. به واسطه حضرت محمد(ص) نیز بنای نبوت به اتمام می رسد. غزالی در تفسیر این حدیث بیان کرده است که زیاده بر کمال، نقص تلقی می شود. همچون دست انسان که کمال آن داشتن پنج انگشت است و وجود انگشت ششم در آن نقص تلقی می شود. درنتیجه به موجب این حدیث، رسول اکرم قطعاً خاتم انبیایند.

پیامبر اسلام(ص) در حدیث دیگری، یکی از اسامی خود را عاقب شمرده و در شرح معنای آن فرموده اند عاقب کسی است که پس از وی پیامبر دیگری نمی آید. رسول اکرم(ص) در جایی دیگر بیان کرده اند که من برای هدایت جمیع مردم، از هر نژادی که باشند، مبعوث شده ام و به واسطه من سلسله انبیا به پایان رسیده است. در حدیث دیگری، پیامبر اکرم فرمودند: پیامبری بعد از من و سستی پس از ست من و امتی بعد از امت شما نیست و اگر کسی پس از من ادعای نبوت کرد دروغگوست.

از ائمه اطهار علیهم السلام نیز روایاتی در اثبات و تأیید خاتمیت رسول گرامی اسلام نقل شده است. از جمله حضرت علی(ع) در مواضع مختلفی از نهج البلاغه به این مهم اشاره کرده اند. حضرت علی(ع) در خطبه اول فرموده اند که خدای سبحان،

محمد(ص) را برای به انجام رساندن وعده اش و تمام کردن سلسله نبوت فرستاد. در خطبه ۱۳۳، ضمن بیان ویژگیهای رسول اسلام بیان کرده اند که به واسطه ایشان وحی الهی خاتمه یافت. در خطبه ۱۷۳، پیامبر اکرم(ص) امین وحی خدا و خاتم رسولان معرفی شده اند. براساس خطبه ۱۸۳، به واسطه رسول اسلام دین الهی کامل گشته است. بنابر خطبه ۲۳۵ نیز هنگامی که امام علی(ع) پیکر مطهر پیامبر اکرم(ص) را برای غسل و تجهیز آماده می کردند، بیان کردند ای رسول خدا، با مرگ شما چیزی (نبوت) خاتمه یافت که با مرگ هیچ فرد دیگری پایان نیافته بود.

حدیث مهم دیگری که مبنای فقیهان در استنباط بسیاری از احکام شرعی قرار گرفته و مؤید خاتمیت و عدم نسخ شریعت رسول اکرم است، حدیثی از امام صادق(ع) است که فرمودند: «حلال محمد تا روز قیامت حلال و حرام او نیز تا قیامت حرام است.» در ضمن خاتمیت پیامبر اکرم(ص) با جامعیت و کلی بودن دعوت ایشان (عالمی و جهانی بودن) ملازمت دارد و پیامبر گرامی اسلام از همان سالهای آغازین بعثت در موارد مختلفی از جمله در حادثه یوم الدار که فرمودند «... انی رسول الله الیکم خاصة و الی الناس عامة...» یا دعوت از ملوک و پادشاهان سرزمینهای دیگر برای پذیرش آیین اسلام بر عمومیت دعوت و رسالت خود صحنه گذاشتند. بنابراین از ابتدای بعثت، حتی پیش از نزول آیه ۴۰ سوره احزاب، خاتمیت امری شناخته شده و روشن بوده است و کسانی که به آیین مقدس اسلام روی می آوردند، بر خاتمیت پیامبر اکرم(ص) نیز گردن می نهاد.

به گزارش مهر، بنیاد دائرة المعارف اسلامی، نهادی است غیر انتفاعی که هدف اصلی آن تدوین و نشر دانشنامه جهان اسلام است. این بنیاد در سال ۱۳۶۲ در تهران تاسیس شد و در حوزه مطالعات جهان اسلام و ایران فعالیت خود را آغاز کرد و به تدریج به یکی از کانونهای اصلی و معتبر دانشنامه نگاری در قلمرو جهان اسلام تبدیل شد. تاکنون ۱۸ جلد از دانشنامه جهان اسلام به همت این بنیاد منتشر شده است.